

JOANNA SZUMAŃSKA

ORCID: 0000-0002-9670-8235

Uniwersytet Jagielloński

DROGA KU POWSZECHNEMU WYKORZYSTYWANIU DOWODÓW ELEKTRONICZNYCH W TRANSGRANICZNYCH POSTĘPOWANIACH CYWILNYCH NA TERENIE UNII EUROPEJSKIEJ

Abstrakt: Gwałtowny rozwój i dostęp do innowacyjnych technologii komunikacyjnych oraz rozpowszechnienie środków porozumiewania się na odległość przyczyniły się do zmian w prawie i praktyce transgranicznego postępowania dowodowego. W ostatnich latach instytucje Unii Europejskiej zintensyfikowały prace nad cyfryzacją wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych. W świetle priorytetu Komisji „Europa na miarę ery cyfrowej” przyjęto różne inicjatywy mające na celu zwiększenie wykorzystania narzędzi cyfrowych w transgranicznym postępowaniu dowodowym. W komunikacie w sprawie cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej przedstawiono nowe podejście do digitalizacji wymiaru sprawiedliwości, proponując „zestaw narzędzi” obejmujący instrumenty prawne, finansowe i informatyczne. Nowe rozporządzenia o transgranicznym przeprowadzaniu dowodów oraz e-CODEX proponują zasady upraszczające i przyspieszające transgraniczne postępowanie dowodowe, oferując szersze wykorzystanie nowoczesnych środków porozumiewania się na odległość oraz skomputeryzowanego systemu transgranicznej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej. Niniejszy artykuł analizuje ostatnie zmiany w zakresie dowodów w transgranicznym postępowaniu cywilnym. Przedstawia drogę transgranicznych dowodów elektronicznych od teoretycznej koncepcji do ich praktycznego zastosowania.

Słowa kluczowe: cyfryzacja postępowania dowodowego, rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów, e-CODEX, Europa na miarę ery cyfrowej, wideokonferencja

WSTĘP

Gwałtowny rozwój nowoczesnych technologii, rozpowszechnienie środków porozumiewania się na odległość oraz szeroki dostęp do narzędzi cyfrowych przyczyniły się do zmian w prawie i praktyce przeprowadzania dowodów w postępowaniu cywilnym. Wolny rynek w europejskim obrocie gospodarczym i łatwość w przekraczaniu granic między państwami członkowskimi Unii Europejskiej wpłynęły na wzrost międzynarodowych inwestycji i transakcji gospodarczych o charakterze transgranicznych. Stosunki gospodarcze zaczęły generować spory

prowadzone między obywatelami różnych państw członkowskich. Spory transgraniczne, prowadzone dotąd głównie za pomocą tradycyjnej papierowej formy wymiany wniosków, dokumentów i dowodów, były długotrwałe i skomplikowane.

W ramach postępującego rozwoju nowoczesnych technologii Unia Europejska weszła na drogę stopniowej cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości. Proces ten rozpoczął się już w 2008 roku ścisłą współpracą Komisji Europejskiej z Radą UE przy tworzeniu wielu transgranicznych inicjatyw cyfrowych w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości. Dostrzeżono, że technologie cyfrowe mają ogromny potencjał w kwestii poprawy skuteczności i dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Rozpoczęto prace nad zwiększeniem zakresu cyfryzacji w dostępie do prawa krajowego i europejskiego, co zaowocowało przyjęciem pierwszego wieloletniego planu działania w dziedzinie e-sprawiedliwości na lata 2009–2013. Określono w nim szereg priorytetowych działań, które należało podjąć w ramach współpracy sądowej. Rozpoczęty proces cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości rozwijał się dzięki postępującym inicjatywom. Następnie przyjęto kolejną strategię i plan działania w dziedzinie e-prawa na lata 2014–2018, które zostały zastąpione strategią i planem działania w dziedzinie e-sprawiedliwości na lata 2019–2023¹. Intensyfikacja prac dotyczących cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości nastąpiła podczas kadencji prezydent Komisji Europejskiej Ursuli von der Leyen, która ogłosiła „Europę na miarę ery cyfrowej” jednym z sześciu priorytetów swojej kadencji w politycznych wytycznych na lata 2019–2024. Podkreślono, że „Europa może z powodzeniem przeprowadzić transformację i wkroczyć w erę cyfrową, w oparciu o nasze mocne strony i wartości”².

W konsekwencji w 2020 roku przyjęto Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej³, w którym zaproponowano zestaw narzędzi obejmujący instrumenty prawne, finansowe i informatyczne. W programie prac Komisji Europejskiej na lata 2019–2024 znalazły się między innymi plany przyjęcia nowych rozporządzeń regulujących przeprowadzanie dowodów i doręczanie dokumentów w postępowaniach transgranicznych oraz rozporządzenia w sprawie utworzenia i obsługi informatycznego systemu elektronicznej wymiany danych w obszarze transgranicznej współpracy sądowej (system e-CODEX).

¹ Komisja Europejska, *Informacje ogólne*, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/digitalisation-justice/general-information_en (dostęp: 15.01.2023).

² U. von der Leyen, *Unia, która mierzy wyżej. Wytyczne polityczne na następną kadencję Komisji Europejskiej (2019–2024). Mój program dla Europy*, Bruksela 2019, s. 16, A Union that strives for more — Publications Office of the EU, europa.eu.

³ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, *Cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej. Wachlarz możliwości*, SWD(2020) 540 final, COM(2020) 710 final, 2.12.2020.

Następnym czynnikiem sprzyjającym postępującej cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości był kryzys związany z pandemią COVID-19. Trwająca pandemia stała się dodatkową zachętą do całkowitego przejścia na elektroniczną obsługę postępowań sądowych. Chociaż środki ustalone w ramach pandemii COVID-19 miały być jedynie tymczasowe, pociągnęły za sobą zwiększoną otwartość na cyfryzację i wykorzystywanie nowoczesnych technologii cyfrowych w postępowaniach sądowych.

W ostatnich dziesięcioleciach Unia Europejska przebyła drogę od tradycyjnych postępowań transgranicznych, prowadzonych głównie w formie papierowej, do powszechnego wykorzystywania nowoczesnej technologii porozumiewania się na odległość przy postępowaniach transgranicznych. Zaczęto wykorzystywać na dużą skalę wideokonferencję oraz inne środki komunikacji. Rozpoczęto też prace nad rozwojem zdecentralizowanego elektronicznego systemu służącego do wymiany informacji i dowodów w postępowaniu cywilnym. Celem niniejszego opracowania jest omówienie poszczególnych etapów postępu cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej, zwłaszcza procesu zmierzającego ku powszechnemu wykorzystywaniu dowodów elektronicznych w transgranicznych postępowaniach cywilnych.

1. EUROPA NA MIARĘ ERY CYFROWEJ

„Europa na miarę ery cyfrowej” jest jednym z sześciu priorytetów Komisji Europejskiej na lata 2019–2024. Instytucje Unii Europejskiej formułują wspólne cele polityczne, przekładane następnie na konkretne inicjatywy i strategie. W celu zbudowania jasno określonego planu działania Komisja Europejska wyznaczyła listę sześciu priorytetów na lata 2019–2024. Każdy zawiera szczegółowy opis celów, strategii oraz inicjatyw politycznych, na których realizacji skupia się Komisja Europejska⁴.

Głównym celem priorytetu „Europa na miarę ery cyfrowej” jest zapewnienie ludziom dostępu do technologii najnowszej generacji dzięki rozwojowi strategii cyfrowej Unii Europejskiej, przy jednoczesnym zapewnieniu gwarancji bezpieczeństwa. Europa powinna wzmocnić swoje standardy cyfrowe, uniezależniając się od standardów państw trzecich, kładąc wyraźny nacisk na dane, technologie i infrastrukturę⁵. Działania te mają w konsekwencji doprowadzić do wzmocnienia europejskiej suwerenności cyfrowej.

⁴ J. Szumańska, *Krok w kierunku cyfryzacji postępowania cywilnego — reforma transgranicznego przeprowadzania dowodów i doręczenia dokumentów*, [w:] *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021, s. 447.

⁵ Komisja Europejska, *Europa na miarę ery cyfrowej*, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_pl (dostęp: 15.01.2023).

Cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości jest jednym z celów realizowanych w ramach priorytetu „Europa na miarę ery cyfrowej”. Postępowania sądowe odbywają się nadal głównie na papierze i opierają się na tradycyjnych kanałach transmisji⁶. Brak zapewnienia dostępu do nowoczesnych środków komunikacji elektronicznej szkodzi obywatelom i przedsiębiorcom w środowiskach o coraz powszechniejszym zasięgu cyfryzacji. Zatem celem Komisji Europejskiej jest uczynienie wymiaru sprawiedliwości elementem cyfrowej strategii Unii Europejskiej.

Ograniczenia w dostępie do wymiaru sprawiedliwości stają się bardziej dotkliwe w sytuacjach transgranicznych ze względu na odległość dzielącą podmioty, bariery językowe, różnice w kulturze prawnej oraz trudności w egzekwowaniu praw. Celem priorytetu „Europa na miarę ery cyfrowej” jest zmniejszenie tych barier przez wykorzystanie nowoczesnej technologii cyfrowej w postępowaniu cywilnym.

2. ROZWÓJ DIGITALIZACJI W UNII EUROPEJSKIEJ

Nowoczesne technologie cyfrowe dają szansę na polepszenie skuteczności dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Od 2008 roku Komisja Europejska i Rada UE ściśle współpracują przy tworzeniu wielu transgranicznych inicjatyw cyfrowych w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości⁷. Współpraca nas rzecz wzrostu cyfryzacji zaowocowała przyjęciem Wieloletniego Planu Działania na lata 2009–2013⁸. Omawiany dokument zawiera wstępny plan prac nad upowszechnieniem technologii informacyjno-komunikacyjnych w dziedzinie prawa, obierając sobie za cel między innymi utworzenie i rozwój europejskiego portalu przepływu informacji. W pierwszym wieloletnim planie działania podkreślono, że stosowanie nowych technologii pomaga zracjonalizować i uprościć procedury sądowe, zmniejszyć koszty postępowań i tym samym zwiększyć dostęp do wymiaru sprawiedliwości dla obywateli. Co ciekawe, omawiany dokument określa i wymienia funkcje przyszłego systemu europejskiego e-prawa⁹. Należą do nich dostęp do informacji z dziedziny wymiaru sprawiedliwości, umożliwianie przeprowadzania postępowań wirtualnych oraz usprawnienie kontaktów między organami sądowymi. Następnie przyjęto kolejną strategię i plan działania¹⁰ w dziedzinie e-prawa

⁶ Komisja Europejska, *Cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości*, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/digitalisation-justice_en (dostęp: 15.01.2023).

⁷ Komisja Europejska, *Cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości*, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/digitalisation-justice/general-information_en (dostęp: 15.01.2023).

⁸ Wieloletni Plan Działania na lata 2009–2013 dotyczący europejskiego e-prawa (2009/C, 75/01), <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/220bf100-206e-4c4d-b6cd-0df91b75d39a/language-pl>.

⁹ Wieloletni Plan Działania na lata 2009–2013 dotyczący europejskiego e-prawa, 2009/C, 75/01, rozdział III, pkt 2, ust. 25–29, s. 3.

¹⁰ Wieloletni Plan Działania na lata 2014–2018 dotyczący europejskiej e-Sprawiedliwości, 2014/C, 182/02, EUR-Lex - 52014XG0614(01) - EN - EUR-Lex, europa.eu.

na lata 2014–2018, którego celem była poprawa ogólnego funkcjonowania systemów e-sprawiedliwości w państwach członkowskich i na szczeblu europejskim oraz rozwój i utrzymanie europejskiego systemu e-sprawiedliwości. Wieloletni Plan Działania z 2014 roku określa funkcje europejskiego portalu e-Sprawiedliwość, który powinien przekazywać obywatelom, podmiotom gospodarczym, osobom wykonującym zawody prawnicze i administracji prawnej ogólne informacje o unijnym prawodawstwie i orzecznictwie oraz o ustawodawstwie i orzecznictwie państw członkowskich¹¹. Europejski portal e-Sprawiedliwość powinien także zapewniać punkt dostępu do krajowych rejestrów. Następnie omawiane instrumenty zostały zastąpione strategią i planem działania¹² w dziedzinie e-sprawiedliwości na lata 2019–2023. Najnowszy Wieloletni Plan Działania z 2019 roku obejmuje poszczególne aktywności w ramach ulepszenia dostępu do informacji, e-komunikacji w zakresie wymiaru sprawiedliwości oraz poprawienia interoperacyjności. Odnosnie do polepszenia dostępu do informacji założono dalsze prace nad rozwojem portalu e-Sprawiedliwość, połączeniem rejestrów, dostępem do danych i zagadnień związanych z wykorzystywaniem sztucznej inteligencji. Rozdział poświęcony e-komunikacji koncentruje się nad bezpieczeństwem wymiany danych. Natomiast, w ramach interoperacyjności zostały omówione zagadnienia związane z system e-CODEX¹³.

3. KOMUNIKAT KOMISJI W SPRAWIE CYFRYZACJI WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ, CZYLI SZCZEGÓŁOWY PLAN ROZWOJU CYFRYZACJI POSTĘPOWANIA

3.1. CYFRYZACJA WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ — WACHLARZ MOŻLIWOŚCI

W grudniu 2020 roku Komisja Europejska przyjęła komunikat¹⁴ prezentujący wachlarz możliwości w sprawie cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej (dalej: komunikat). Celem komunikatu jest pełne wykorzystanie zalet technologii cyfrowych w postępowaniach sądowych na szczeblu krajowym oraz europejskim. Podkreśla wagę wspierania państw członkowskich w zacieśnianiu współpracy i upowszechnieniu technologii cyfrowych wśród poszczególnych krajowych organów sądowych jako środka służącego efektywnemu wprowadza-

¹¹ *Ibidem*, pkt 15.

¹² Plan działania na lata 2019–2023 dotyczący e-sprawiedliwości, 2019/C, 96/05, 2019–2023 Action Plan European e-Justice — Publications Office of the EU, europa.eu.

¹³ Zob. rozporządzenie e-CODEX, rozdział 6.

¹⁴ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, *Cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej*.

niu krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości w erę cyfrową. Na szczeblu europejskim państwom członkowskim zapewnia się wsparcie w dalszym rozwoju transgranicznej współpracy sądowej między właściwymi organami wymiaru sprawiedliwości, w tym cyfryzacji publicznych służb wymiaru sprawiedliwości¹⁵. Wysiłki do wzmocnienia cyfryzacji zmierzają do ułatwiania integracji krajowych baz danych i rejestrów oraz propagowania wykorzystania bezpiecznych kanałów transmisji elektronicznej między właściwymi organami. Ponadto jednym z najważniejszych celów komunikatu jest propagowanie wykorzystania wideokonferencji jako środka służącego komunikacji w ramach oraz między organami sprawiedliwości. Określono, że wideokonferencja jest rodzajem wysokiej jakości bezpiecznej technologii porozumiewania się na odległość.

Niniejszy komunikat proponuje nowe podejście do cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości ujęte wokół „zestawu narzędzi” stosowanych przez krajowe organy wymiaru sprawiedliwości. Zestaw narzędzi to kompleksowe instrumenty prawne, finansowe i informatyczne, które w zależności od potrzeb są stosowane przez poszczególne podmioty w krajowych systemach wymiaru sprawiedliwości¹⁶.

Omawiany zestaw narzędzi został podzielony na¹⁷:

1. wsparcie finansowe dla państw członkowskich w kwestii wykorzystania potencjału w zapewnieniu długoterminowego wpływu;
2. inicjatywy ustawodawcze prowadzące do określenia wymogów odnośnie do cyfryzacji, służących propagowaniu łatwiejszego dostępu do wymiaru sprawiedliwości i efektywnej współpracy transgranicznej;
3. narzędzia informatyczne rozwijane w perspektywie krótko- i średnio-terminowej, domyślnie interoperacyjne, bezpieczne i zapewniające ochronę prywatności i danych osobowych;
4. propagowanie krajowych instrumentów koordynacji i monitorowania, które umożliwiłyby regularne monitorowanie, koordynację, ocenę oraz wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk.

Wykorzystanie proponowanego zestawu narzędzi służących cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości powinno w założeniu doprowadzić do postępów w rozwoju sektora sprawiedliwości w obszarze cyfrowym. Jednocześnie zachęca się państwa członkowskie, aby regularnie pracowały nad zmniejszeniem luk w zakresie oraz stopniu cyfryzacji w systemach krajowych.

3.2. WSPARCIE FINANSOWE DLA PAŃSTW CZŁONKOWSKICH

Wdrażanie systemów cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości jest związane z dużymi nakładami finansowymi. Wykorzystywanie istniejących rozwiązań cy-

¹⁵ *Ibidem*, s. 2.

¹⁶ *Ibidem*, s. 3.

¹⁷ *Ibidem*, s. 6.

frowych oraz wprowadzanie nowych mechanizmów i udogodnień pociągnie za sobą zwiększenie nakładów na szkolenia, wdrażanie, monitorowanie, projektowanie i utrzymanie infrastruktury cyfrowej. W komunikacie zaproponowano system dwutorowego wsparcia. Zakłada on, po pierwsze, wsparcie finansowe dla państw członkowskich na rozpoczęcie prawdziwej transformacji cyfrowej krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości oraz, po drugie, wsparcie na rzecz wdrażania ogólnounijnych inicjatyw. W ramach procesu uzyskiwania wsparcia finansowego państwa członkowskie powinny, przede wszystkim, zająć się wdrożeniem konkretnych projektów na rzecz cyfryzacji krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości i odpowiednich usług publicznych¹⁸. Do omawianych projektów należy między innymi wyposażanie organów sądowych w narzędzia do wideokonferencji i zapewniania dostępności dzięki cyfryzacji, budowanie elektronicznych rejestrów i baz danych oraz systemów zarządzania sprawami i kanałów bezpiecznej komunikacji.

3.3. KANAŁ CYFROWY JAKO DOMYŚLNY WYBÓR W UNIJNEJ TRANSGRANICZNEJ WSPÓŁPRACY SĄDOWEJ — INICJATYWY USTAWODAWCZE

Obierając kanały cyfrowe za główny środek w transgranicznej współpracy sądowej oraz domyślny środek komunikacji, komunikat stypuluje zmiany ustawodawcze w celu wdrożenia nowoczesnych rozwiązań cyfrowych do systemów wymiaru sprawiedliwości. Kolejną kwestią jest wykorzystywanie tradycyjnej formy papierowej jako nadal podstawowej w krajowych oraz niektórych transgranicznych postępowaniach sądowych¹⁹. Tradycyjne środki wymiany dokumentów utrudniają niekiedy dostęp do informacji oraz spowalniają wymianę dokumentów między organami państwa członkowskich. Niekorzystanie z elektronicznych środków porozumiewania się na odległość zmniejsza efektywność wymiany transgranicznej. Elektroniczna wymiana dowodów i dokumentów wpłynie dodatnio na szybkość ich przekazywania, zmniejszenie kosztów oraz zwiększy ich wiarygodność i identyfikowalność.

W związku z tym Komisja Europejska zaproponowała zmianę rozporządzeń w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych²⁰ (dalej: rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów) i rozporządzenia dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych

¹⁸ *Ibidem*, s. 10.

¹⁹ *Ibidem*, s. 4.

²⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783 z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (przeprowadzanie dowodów) (wersja przekształcona), L 405/1, 2.12.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R1783&from=en>.

lub handlowych²¹ (dalej: rozporządzenie o doręczaniu dokumentów), które zostały przyjęte przez Parlament i Radę 25 listopada 2020 roku. W omawianych rozporządzeniach położono nacisk na wzmocnienie komunikacji elektronicznej między organami krajowymi w zakresie współpracy transgranicznej, domyślne wykorzystanie wideokonferencji jako środka przeprowadzania transgranicznych postępowań dowodowych oraz wykorzystanie interoperacyjnych systemów elektronicznych do transmisji dokumentów i dowodów w postępowaniach transgranicznych. Zagadnienie to zostało omówione szerzej w punkcie czwartym niniejszego opracowania.

W czerwcu 2019 roku Unia Europejska przyjęła dyrektywę o restrukturyzacji i upadłości²², umożliwiającą ochronę rentownego przedsiębiorstwa znajdującego się w trudnej sytuacji oraz zapewniającą drugą szansę uczciwym przedsiębiorcom, którzy znajdują się w stanie upadłości. Jednym z jej celów jest stopniowa transformacja cyfrowa postępowań upadłościowych, która pomoże zmniejszyć ich koszty i czas trwania²³.

W ramach wysiłków na rzecz rozwoju cyfryzacji postępowań 30 maja 2022 roku zostało przyjęte rozporządzenie w sprawie informatycznego systemu transgranicznej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych (dalej: rozporządzenie e-CODEX). Służy ono wprowadzeniu systemu gwarantującego cyfrowy system bezpiecznej komunikacji między stronami i sądami, a także między organami w różnych państwach członkowskich dzięki transgranicznej elektronicznej wymianie danych. System e-CODEX w swoim założeniu ma być narzędziem służącym do osiągnięcia interoperacyjności między istniejącymi krajowymi systemami sądowymi. W konsekwencji ma on doprowadzić do zwiększenia skuteczności i efektywności rozpatrywania coraz większej liczby postępowań transgranicznych, modernizacji sądownictwa oraz rozszerzenia współpracy i wymiany między systemami sądowymi państw członkowskich²⁴. System e-CODEX składa się z pakietu oprogramowania, które można wykorzystać do skonfigurowania punktu dostępu do bezpiecznej komunikacji. Punkty dostępu korzystające z systemu e-CODEX mogą komunikować się z innymi punktami dostępu w internecie za pomocą wspólnych protokołów, bez udziału systemu centralne-

²¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784 z dnia 25 listopada 2020 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych (doręczanie dokumentów) (wersja przekształcona), L 405/40, 2.12.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R1784&from=EN>.

²² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości), L 172, 26.06.2019, s. 18.

²³ Komunikat, s. 10.

²⁴ e-Codex — European Lawyers Foundation, elf-fae.eu (dostęp: 15.01.2023).

go²⁵. Omawiane rozporządzenie ma na celu stworzenie ram prawnych dla systemu e-CODEX. Ustanawia ono przepisy dotyczące definicji, funkcji, składu i zarządzania systemem e-CODEX. Ponadto reguluje obowiązki Komisji, państw członkowskich i podmiotów obsługujących autoryzowane punkty dostępu do systemu e-CODEX oraz obowiązki Agencji Unii Europejskiej ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (EU-LISA) w odniesieniu do systemu e-CODEX. Należy również zaznaczyć, że europejski portal e-Sprawiedliwość będzie korzystał z systemu e-CODEX, aby umożliwić obywatelom elektroniczne podpisywanie i wysyłanie wniosków o wydanie europejskiego nakazu zapłaty i wniosków o drobne roszczenia do właściwych sądów w państwach członkowskich. System e-CODEX będzie też kanałem cyfrowym do doręczania dokumentów i przeprowadzania dowodów transgranicznych na mocy nowych rozporządzeń w sprawie przeprowadzania dowodów i doręczania dokumentów.

Komisja zachęca państwa członkowskie do stosowania rozwiązań określonych w rozporządzeniu w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym (dalej: rozporządzenie eIDAS²⁶). W szczególności podkreślono istotę rozwiązania z art. 25 pkt 1 rozporządzenia e-IDAS, zgodnie z którym nie pozbawia się dokumentu elektronicznego skutku prawnego ani dopuszczalności jako dowodu w postępowaniu sądowym wyłącznie z tego względu, że ma on postać elektroniczną. Ponadto w komunikacie podkreślono unormowanie rozporządzenia e-IDAS dotyczące identyfikacji elektronicznej. Elektroniczne podpisy i pieczęcie oraz szeroko rozumiana identyfikacja elektroniczna powinny być akceptowane do celów cyfrowego przekazywania dokumentów sądowych. Podkreślono również wagę uzgodnienia ich odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa i zgodności z zasadami ochrony przetwarzania danych osobowych.

W komunikacie jednym z jasno określonych celów jest uczynienie kanałów cyfrowych domyślnym wyborem w unijnej transgranicznej współpracy sądowej. W związku z tym 1 grudnia 2021 roku Komisja Europejska zaproponowała projekt rozporządzenia w sprawie cyfryzacji współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, handlowych i karnych o charakterze transgranicznym (dalej: rozporządzenie w sprawie cyfryzacji)²⁷. Rozporządzenie

²⁵ M. Requejo Isidro, *e-CODEX Regulation Published*, EAPIL — the European Association of Private International Law [Rozporządzenie e-CODEX opublikowane, EAPIL — Europejskie Stowarzyszenie Prawa Prywatnego Międzynarodowego], 2 czerwca 2022, *e-CODEX Regulation Published — EAPIL* (dostęp: 15.01.2023).

²⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE, L 257, 28.08.2014, s. 73.

²⁷ Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie cyfryzacji współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, handlowych

to nie ustanawiałyby nowych procedur europejskich, ale miałyby się skupiać na środkach cyfrowej komunikacji w kontekście transgranicznej współpracy sądowej i dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, handlowych i karnych w Unii Europejskiej, dążąc do stworzenia niezbędnych ram prawnych ułatwiających transgraniczną komunikację elektroniczną. Jego celem byłoby usprawnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz skuteczności przepływu informacji, co jest nieodłączną częścią współpracy między organami sądowymi i innymi właściwymi organami w ramach unijnych postępowań w sprawach o charakterze transgranicznym²⁸. Wykorzystanie tu technologii cyfrowej może przyczynić się do zwiększenia skuteczności systemów sądowych w wyniku zmniejszenia obciążeń administracyjnych, zwiększenia bezpieczeństwa i niezawodności komunikacji oraz skrócenia czasu rozpatrywania spraw. Aby uniknąć fragmentaryzacji oraz niekompatybilności rozwiązań informatycznych i prawnych w poszczególnych państwach członkowskich, w projekcie zawarto zbiór zunifikowanych standardów służących do wykorzystywania nowoczesnych technologii w transgranicznej współpracy sądowej. Zgodnie z uzasadnieniem wniosku dotyczącego rozporządzenia jego celem jest zapewnienie dostępności i wykorzystania elektronicznych środków komunikacji w sprawach o charakterze transgranicznym między organami sądowymi a innymi właściwymi organami państw członkowskich, w tym odpowiednimi agencjami WSiSW i organami UE, jeżeli taka komunikacja jest przewidziana w unijnych instrumentach prawnych dotyczących współpracy sądowej. Następnym celem omawianej regulacji prawnej będzie umożliwienie korzystania ze środków komunikacji elektronicznej w sprawach o charakterze transgranicznym między osobami fizycznymi i prawnymi, a także sądami i właściwymi organami, z wyjątkiem spraw objętych rozporządzeniem o doręczaniu dokumentów. Proponowane rozporządzenie ma również ułatwiać udział stron postępowań cywilnych i karnych o charakterze transgranicznym w przesłuchaniach za pośrednictwem wideokonferencji lub innej technologii porozumiewania się na odległość w celach innych niż przeprowadzanie dowodów. Pozostałe dwa cele projektu rozporządzenia, wymienione w uzasadnieniu jego wniosku nawiązują do uregulowań zawartych w rozporządzeniu eIDAS. Dotyczą one zakazu odrzucania i pozbawiania skutku prawnego dokumentów wyłącznie ze względu na ich formę elektroniczną. Zmiany te powinny nastąpić bez ingerowania w uprawnienia sądów do decydowania o ważności dokumentów, ich dopuszczalności oraz wartości dowodowej zgodnie z prawem krajowym. Dotyczy to też zapewniania ważności i akceptowania podpisów oraz pieczęci elektronicznych w kontekście komunikacji elektronicznej w zakresie transgranicznej współpracy sądowej.

i karnych o charakterze transgranicznym oraz zmieniającego niektóre akty w dziedzinie współpracy sądowej (rozporządzenie w sprawie cyfryzacji), COM(2021) 759 final, 1.12.2021.

²⁸ Rozporządzenie w sprawie cyfryzacji, s. 2.

3.4. NARZĘDZIA INFORMATYCZNE NA RZECZ ZAPEWNIENIA BEZPIECZNEJ WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ W SPRAWACH CYWILNYCH, HANDLOWYCH

Zgodnie z komunikatem głównym narzędziem informatycznym do zapewnienia bezpiecznej współpracy transgranicznej jest system e-CODEX. Ustanowienie tego systemu zyskało miano złotego standardu do celów zapewnienia bezpiecznej komunikacji cyfrowej w transgranicznych postępowaniach sądowych²⁹. System e-CODEX służy do ustanowienia zdecentralizowanej, interoperacyjnej i bezpiecznej sieci komunikacji między krajowymi systemami informatycznymi w transgranicznych postępowaniach w sprawach cywilnych i karnych. Jest to pakiet oprogramowania komputerowego, który umożliwia transmisję danych między systemami krajowymi. Po wprowadzeniu technologicznych udogodnień w praktyce system e-CODEX będzie służył do przesyłania dokumentów oraz dowodów w postępowaniu między jego użytkownikami, takimi jak organy sądowe, pełnomocnicy procesowi, strony oraz interesariusze. Pakiet e-CODEX jest już wykorzystywany w systemie cyfrowej wymiany elektronicznego materiału dowodowego (eEDES) oraz w pewnych projektach pilotażowych³⁰. E-CODEX będzie również wykorzystywany w kontekście nowych rozporządzeń w sprawie przeprowadzania dowodów i doręczania dokumentów.

Następnym ważnym narzędziem informatycznym jest europejski portal e-Sprawiedliwość, który pełni funkcję elektronicznego punktu kompleksowej obsługi w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości. Portal zawiera strony informacyjne, formularze oraz narzędzia do wyszukiwania instrumentów prawnych. Głównym jego celem jest ułatwienie użytkownikom dostępu do wymiaru sprawiedliwości w całej Unii Europejskiej przez udostępnianie kompleksowych informacji o prawie unijnym i jego implementacji w prawie krajowym. Dążąc do zwiększenia zasięgu cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości, europejski portal e-Sprawiedliwość ma zostać poddany pewnym modyfikacjom, by wspierać kontakty między osobami fizycznymi i prawnymi a sądami i właściwymi organami w postępowaniach transgranicznych³¹.

3.5. NARZĘDZIA WSPÓŁPRACY, KOORDYNACJI I MONITOROWANIA

Dążąc do usprawnienia wysiłków w kwestii cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości, instytucje Unii Europejskiej zapewniają rozwój i utrzymanie narzędzi

²⁹ Komunikat, s. 18.

³⁰ *Ibidem*, s. 18–19.

³¹ E.A. Ontanu, *European Commission Proposal for a Regulation on Digitalisation of Judicial Cooperation*, EAPIL — the European Association of Private International Law [Wniosek Komisji Europejskiej dotyczący rozporządzenia w sprawie digitalizacji współpracy sądowej, EAPIL — Europejskie Stowarzyszenie Prawa Prywatnego Międzynarodowego], 19 stycznia 2022, European Commission Proposal for a Regulation on Digitalisation of Judicial Cooperation — EAPIL (dostęp: 15.01.2023).

współpracy, koordynacji i monitorowania postępów na rzecz cyfryzacji w państwach członkowskich. Zacieśniająca się współpraca w sprawach transgranicznych wymaga zapewnienia spójności między poszczególnymi instrumentami oraz promowania koordynacji między poszczególnymi państwami członkowskimi. Do najważniejszych systemów monitorowania stopnia cyfryzacji systemów wymiaru sprawiedliwości w państwach członkowskich należy unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości, sprawozdanie na temat praworządności i europejski semestr.

Unijną tablicę wyników wymiaru sprawiedliwości³², należąca do unijnego zestawu narzędzi praworządności, Komisja wykorzystuje do monitorowania reform wymiaru sprawiedliwości w państwach członkowskich. Tablica wyników koncentruje się na trzech głównych elementach skutecznego systemu wymiaru sprawiedliwości: efektywności, jakości oraz niezależności. Jednym z podstawowych ustaleń tablicy wyników z 2022 roku są zmiany w zakresie cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości. Podczas gdy w edycji z 2021 roku podsumowano już zaawansowanie organów sądowych w zakresie transformacji cyfrowej, w tablicy wyników z 2022 roku uwzględniono również skutki pandemii COVID-19. Wiele państw członkowskich przyjęło nowe środki elektroniczne do zapewnienia prawidłowego funkcjonowania sądów, gwarantując jednocześnie stały i łatwy dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Ustalenia edycji z 2022 roku wskazują jednak na potrzebę przyspieszenia przez państwa członkowskie reform modernizacyjnych w tej dziedzinie, gdyż w niektórych państwach nadal istnieją znaczne możliwości poprawy³³.

Europejski semestr³⁴ jest narzędziem Unii Europejskiej do koordynowania i nadzorowania polityki gospodarczej i społecznej. W jego ramach są publikowane raporty z poszczególnych krajów członkowskich Unii Europejskiej. W raporcie z Polski z 2022 roku stopień cyfryzacji systemu wymiaru sprawiedliwości został oceniony jako ogólnie dobry, gdyż narzędzia cyfrowe są powszechnie stosowane w polskich sądach³⁵.

³² *The 2022 EU Justice Scoreboard*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM(2022) 234, Luxembourg 2022 [Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości w 2022 r., komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów], *The 2022 EU Justice Scoreboard*, europa.eu.

³³ *EU Justice Scoreboard 2022: Ten years of monitoring the effectiveness of justice systems* [Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości 2022: dziesięć lat monitorowania skuteczności systemów wymiaru sprawiedliwości], 19 maja 2022, *EU Justice Scoreboard 2022: ten years of monitoring the effectiveness of justice systems*, europa.eu (dostęp: 15.01.2023).

³⁴ Komisja Europejska, Europejski semestr, *The European Semester*, europa.eu (dostęp: 15.01.2023).

³⁵ Commission Staff Working Document 2022 *Country Report — Poland Accompanying the document Recommendation for a Council Recommendation on the 2022 National Reform Programme of Poland and delivering a Council opinion on the 2022 Convergence Programme of Poland*, SWD(2022) 622 final, 23.5.2022, s. 45 [Dokument roboczy służb Komisji 2022, Raport Krajowy — Polska. Towarzystwo dokumentowi Zalecenie dotyczące zalecenia Rady w sprawie

4. ROZPORZĄDZENIE W SPRAWIE PRZEPROWADZANIA DOWODÓW

4.1. ZAGADNIENIA OGÓLNE

W dniu 31 maja 2018 roku Komisja przedstawiła projekt nowego rozporządzenia dotyczącego przeprowadzania dowodów w postępowaniu cywilnym. Rozporządzenie w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych³⁶ nr 2020/1783 (dalej: rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów) zostało przyjęte przez Parlament Europejski i Radę 25 listopada 2020 roku. Rozporządzenie to zastąpiło poprzednie rozporządzenie w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych³⁷ nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 roku (dalej: rozporządzenie nr 1206/2001). Rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów weszło w życie i obowiązuje częściowo od 1 lipca 2022 roku. Częściowo, gdyż zdecentralizowany system informatyczny, który ma służyć jako obowiązkowy i podstawowy środek komunikacji i transmisji danych do przekazywania i odbierania wniosków dowodowych w postępowaniu cywilnym zacznie być stosowany dopiero od pierwszego dnia miesiąca następującego po okresie trzech lat od daty wejścia w życie aktów wykonawczych³⁸, o których mowa w art. 25 rozporządzenia³⁹. Reguluje ono zagadnienia dotyczące współpracy między sądami różnych państw członkowskich w zakresie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (motyw 4). Zakłada współpracę między sądem wzywającym, czyli sądem, przed którym postępowanie zostało lub ma być wszczęte oraz sądem wezwanym, który jest sądem innego państwa członkowskiego. Rozporządzenie ma polepszyć skuteczność i przyspieszyć postępowania cywilne w wyniku uproszczenia i usprawnienia mechanizmów współpracy w zakresie wymiany dowodów w postępowaniach transgranicznych. Następnym czynnikiem warunkującym przyspieszenie prowadzonego postępowania jest powszechne wykorzystywanie środków elektronicznych oraz środków porozumiewania się na odległość, takich jak wideokonferencja. Wzrost szybkości postępowań przyczyni się również do zmniejszenia

krajowego programu reform Polski z 2022 r. oraz zawierające opinię Rady na temat programu konwergencji Polski z 2022 roku].

³⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783 z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (przeprowadzanie dowodów) (wersja przekształcona), L 405/1, 2.12.2020.

³⁷ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami Państw Członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych, L 174, 27.06.2001.

³⁸ Komisja Europejska, *Przeprowadzanie dowodów w innym państwie członkowskim*, Taking of evidence in another EU country, europa.eu (dostęp: 15.01.2023).

³⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783, art. 35 pkt 3.

opóźnień i kosztów w stosunku do osób fizycznych i przedsiębiorstw (motyw 3). Uproszczenie cywilnych postępowań transgranicznych może mieć wpływ na zwiększenie transgranicznej wymiany handlowej.

Rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów zastąpi rozporządzenie nr 1206/2001, kładąc nacisk na powszechniejsze wykorzystanie nowych technologii i środków porozumiewania się na odległość⁴⁰. Zmiany w tym kierunku są konsekwencją między innymi orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej⁴¹ oraz wyników sprawozdania Komisji na temat stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 roku (dalej: sprawozdanie Komisji)⁴² z 2007 roku. W sprawozdaniu podkreślono, że rozporządzenie 1206/2001 wymaga środków służących modernizacji i usprawnieniu jej funkcjonowania, zwłaszcza konieczność szerszego stosowania nowoczesnej technologii, w szczególności wideokonferencji⁴³. W odpowiedzi Parlament Europejski wydał rezolucję w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich w zakresie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych⁴⁴, w której wezwano Komisję Europejską i państwa członkowskie do szerokiego wykorzystywania technologii informatycznych i wideokonferencji, prognozując, że w przyszłości mogą one zastąpić tradycyjny sposób przeprowadzania dowodów.

W odpowiedzi na potrzeby praktyki, rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów wprowadziło zmiany w zakresie stosowania jednolitych formularzy przez państwa członkowskie, rozszerzonej definicji sądu, wykorzystywania zdecentralizowanego systemu teleinformatycznego (e-CODEX) przy przeprowadzaniu dowodów oraz rozszerzyło zasięg nowoczesnych technologii porozumiewania się na odległość, takich jak wideokonferencja.

⁴⁰ E.A. Ontanu, *Normalising the use of electronic evidence: Bringing technology use into a familiar normative path in civil procedure* [Normalizacja wykorzystania dowodów elektronicznych: Wprowadzanie wykorzystania technologii na znaną ścieżkę normatywną w procedurze cywilnej], „Onati Socio-Legal Series” 12, 2022, nr 3, s. 594.

⁴¹ Zob. *C-283/09 Weryński* (wyrok z dnia 17 lutego 2011), *C-170/11 Lippens* (wyrok z dnia 6 września 2012), *C-332/11 ProRail* (wyrok z dnia 21 lutego 2013).

⁴² Sprawozdanie Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego na temat stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy pomiędzy sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych, Bruksela 5.12.2007, COM(2007) 769 wersja ostateczna, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bf7821a7-677e-46fd-be39-2ac2deb799e3/language-en/format-PDF>.

⁴³ J. Szumańska, *Krok w kierunku cyfryzacji postępowania cywilnego*, s. 456.

⁴⁴ European Parliament resolution of 10 March 2009 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (2008/2180(INI)), [rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 10 marca 2009 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (2008/2180(INI))].

4.2. ROZSZERZONA DEFINICJA SĄDU

Jedną z zasadniczych zmian dokonanych przez rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów jest wprowadzenie rozszerzonej definicji sądu. Zgodnie z art. 2 rozporządzenia przez „sąd” należy rozumieć oznaczenie sądów i innych organów w państwach członkowskich sprawujących funkcje sądowe, działających na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub działających pod kontrolą organu sądowego, które są właściwe zgodnie z prawem krajowym do przeprowadzania dowodów do celów postępowań sądowych w sprawach cywilnych lub handlowych. Takie unormowanie ma na celu objęcie treścią rozporządzenia jak największej liczby uprawnionych organów administracji publicznej. Jest też próbą usunięcia różnic w definiowaniu pojęcia sąd między poszczególnymi państwami członkowskim, a tym samym dopuszczenia do transgranicznego obrotu dowodami w postępowaniu cywilnym wszystkich uprawnionych organów.

4.3. STOSOWANIE FORMULARZY

W motywie 6 rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodów zostało określone, że wnioski o przeprowadzenie dowodów powinny być przekazywane na formularzu wypełnionym w języku państwa członkowskiego sądu wezwanego lub w innym języku, którego użycie zostało dopuszczone przez to państwo członkowskie. Aby zagwarantować jasność i pewność prawa powinno się je stosować, w miarę możliwości, do późniejszego przekazywania informacji między odpowiednimi sądami. W celu ujednoczenia formularzy wykorzystywanych przez państwa członkowskie, w załączniku do rozporządzenia o przeprowadzeniu dowodów zawarto czternaście ich wzorów⁴⁵.

4.4. WYKORZYSTYWANIE ZDECENTRALIZOWANEGO SYSTEMU INFORMATYCZNEGO (E-CODEX)

Rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów zakłada korzystanie z wszelkich nowoczesnych technologii porozumiewania się na odległość, które mają być wykorzystywane przez jednostki przekazujące, jednostki przyjmujące, sądy i organy centralne za pośrednictwem bezpiecznego i niezawodnego zdecentralizowanego systemu informatycznego. Zatem, co do zasady, wymiana dokumentów oraz przekazywanie informacji powinno odbywać się za pośrednictwem bezpiecznego i niezawodnego zdecentralizowanego systemu informatycznego składającego się z krajowych systemów informatycznych, które są połączone i technicznie interoperacyjne, na przykład — z zastrzeżeniem dalszego postępu technologicznego — na podstawie e-CODEX (motyw 7 rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodów). Niewątpliwie

⁴⁵ Załącznik do rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodów, formularze od A do N.

wpłynie to pozytywnie na szybkość postępowań transgranicznych, w tym na wzrost szybkości przekazywania wniosków dowodowych i zawiadomień między poszczególnymi państwami członkowskimi. W założeniu zdecentralizowany system informatyczny miałby umożliwiać wymianę danych między państwami członkowskimi bez konieczności udziału jakiegokolwiek instytucji unijnej. Jednakże Komisja, zwłaszcza w początkowym etapie, jest odpowiedzialna za utworzenie, utrzymanie i przyszły rozwój oprogramowania wzorcowego, które będzie wykorzystywane przez państwa członkowskie zamiast krajowego systemu informatycznego zgodnie z zasadą uwzględniania ochrony danych w fazie projektowania i zasadą domyślnej ochrony danych (motyw 9 rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodów). Zatem, zgodnie z rozporządzeniem nr 2016/679 w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych⁴⁶, administratorami odpowiedzialnymi za przetwarzanie danych osobowych, przekazywanie wniosków i innych zawiadomień między państwami członkowskimi będą organy właściwe na mocy prawa krajowego danego państwa członkowskiego.

4.5. ROZSZERZENIE WYKORZYSTANIA WIDEOKONFERENCJI

W rozporządzeniu o przeprowadzaniu dowodów podkreślono, że potencjał nowoczesnych technologii porozumiewania się na odległość, takich jak wideokonferencja, jest niedostatecznie wykorzystywany w postępowaniu cywilnym. W konsekwencji art. 20 rozporządzenia wprowadza zasadę bezpośredniego przeprowadzania dowodu za pośrednictwem wideokonferencji lub innych technologii porozumiewania się na odległość. Sąd przeprowadza dowód z wykorzystaniem wideokonferencji lub innych technologii porozumiewania się na odległość, gdy należy przeprowadzić dowód z przesłuchania osoby znajdującej się w innym państwie członkowskim i sąd wystąpi z wnioskiem o bezpośrednie przeprowadzenie dowodu (art. 20 ust. 1 rozporządzenia o przeprowadzaniu dowodów). Warunkiem korzystania ze środków porozumiewania się na odległość jest dysponowanie przez sąd przeprowadzający dany dowód odpowiednią infrastrukturą oraz uznanie przez sąd, że w świetle danej sprawy korzystanie z takiej technologii jest odpowiednie. Wniosek o przeprowadzenie dowodu z wykorzystaniem wideokonferencji lub innych technologii porozumiewania się na odległość składa się używając formularza⁴⁷. Wideokonferencja może być też wykorzystywana do przesłuchiwanie dzieci zgodnie z rozporządzeniem (UE) nr 2019/1111 (motyw 21 rozporządzenia o przeprowadzaniu dowodów).

⁴⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), L 119, 4.05.2016, s. 1.

⁴⁷ Załącznik do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783, formularz N.

4.6. ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE

W odniesieniu do wdrożenia zdecentralizowanego systemu informatycznego w marcu 2022 roku zostało przyjęte rozporządzenie wykonawcze ustanawiające specyfikacje, środki i inne wymogi techniczne na potrzeby wdrożenia zdecentralizowanego systemu informatycznego⁴⁸ (dalej: rozporządzenie wykonawcze). Określenie, a następnie przyjęcie dokładnych specyfikacji, środków i innych wymogów technicznych jest konieczne do wdrożenia efektywnego, zdecentralizowanego systemu informatycznego służącego do komunikacji i wymiany dokumentów, w tym przeprowadzania dowodów. Motyw 3 rozporządzenia wykonawczego wskazuje, że zdecentralizowany system informatyczny powinien składać się z systemów zaplecza w państwach członkowskich i z interoperacyjnych punktów dostępu, za których pośrednictwem są one wzajemnie połączone. Punkty dostępu zdecentralizowanego systemu informatycznego powinny być oparte na systemie e-CODEX. Wyznaczenie systemu e-CODEX służącego do oparcia punktów dostępu jest podstawowym krokiem do pełnej realizacji założeń rozporządzenia o przeprowadzaniu dowodów. Szczegółowe informacje dotyczące specyfikacji, środków i innych wymogów technicznych zawarto w załączniku do rozporządzenia wykonawczego. Wskazano tam, że system wymiany informacji do celów przeprowadzania dowodów (Taking of Evidence, ToE) to zdecentralizowany system informatyczny oparty na e-CODEX, za pomocą którego można prowadzić wymianę dokumentów i wiadomości związanych z przeprowadzaniem dowodów między poszczególnymi państwami członkowskimi zgodnie z rozporządzeniem o przeprowadzaniu dowodów. Zdecentralizowany charakter tego systemu informatycznego umożliwiłby wymianę danych wyłącznie między poszczególnymi państwami członkowskimi, bez udziału w takiej wymianie jakichkolwiek instytucji Unii⁴⁹. Rozporządzenie wykonawcze precyzuje również metody komunikacji drogą elektroniczną, protokoły komunikacyjne i zasady określające normy bezpieczeństwa.

5. ROZPORZĄDZENIE E-CODEX

5.1. ZAGADNIENIA OGÓLNE

Dążąc do maksymalizacji wysiłków na rzecz utworzenia odpowiednich kanałów skutecznej cyfrowej współpracy wymiarów sprawiedliwości, 30 maja 2022

⁴⁸ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/422 z dnia 14 marca 2022 r. ustanawiające specyfikacje, środki i inne wymogi techniczne na potrzeby wdrożenia zdecentralizowanego systemu informatycznego, o którym mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783, 15.03.2022, L 87/5, EUR-Lex - 32022R0422 - EN - EUR-Lex, europa.eu.

⁴⁹ Załącznik do rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) 2022/422 z dnia 14 marca 2022 r. ustanawiającego specyfikacje, środki i inne wymogi techniczne na potrzeby wdrożenia zdecentralizowanego systemu informatycznego, o którym mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783, L 87/5, 15.03.2022, ust. 1.

roku przyjęto rozporządzenie w sprawie informatycznego systemu transgranicznej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych⁵⁰ (dalej: rozporządzenie e-CODEX). Ustanawia ono reguły transgranicznej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i karnych (motyw 3 rozporządzenia e-CODEX). Głównym narzędziem transgranicznej, elektronicznej wymiany danych jest system elektronicznej wymiany informacji z dziedziny e-sprawiedliwości (e-CODEX). Jego zadaniem jest stworzenie unijnego systemu umożliwiającego bezpośrednią, sprawną, zrównoważoną i bezpieczną transgraniczną, elektroniczną wymianę danych. W swoim założeniu system e-CODEX ma umożliwić obywatelom Unii Europejskiej bezpośrednią elektroniczną wymianę dokumentów i dowodów w formie cyfrowej z organami wymiaru sprawiedliwości w innych państwach członkowskich. Rozporządzenie określa ramy prawne systemu e-CODEX, zawiera przepisy określające definicje, elementy i funkcje tego systemu oraz precyzuje sposób i podmioty zarządzające tym systemem. Określa również obowiązki Agencji Unii Europejskiej ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (EU-LISA) w odniesieniu do systemu e-CODEX oraz obowiązki Komisji, państw członkowskich i podmiotów obsługujących wyznaczone punkty dostępu e-CODEX. Omawiane rozporządzenie determinuje też ramy prawne bezpieczeństwa systemu e-CODEX.

5.2. SYSTEM E-CODEX

Zgodnie z art. 3 pkt 1 rozporządzenia e-CODEX jest systemem elektronicznej wymiany informacji z dziedziny e-sprawiedliwości. Oznacza to, że e-CODEX jest zdecentralizowanym interoperacyjnym systemem do transgranicznego komunikowania się w celu ułatwienia szybkiej, bezpiecznej i niezawodnej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych oraz karnych, obejmujących wszelkie treści, które mogą być przekazywane w formie elektronicznej. Jest to interoperacyjne rozwiązanie w zakresie wymiaru sprawiedliwości umożliwiające połączenie systemów informatycznych właściwych organów krajowych, takich jak organy wymiaru sprawiedliwości, lub innych organizacji (motyw 7 i 8 rozporządzenia e-CODEX). Celem utworzenia systemu e-CODEX jest maksymalizacja potencjału postępowań sądowych prowadzonych elektronicznie, zwiększenie efektywności łączności transgranicznej między właściwymi organami

⁵⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/850 z dnia 30 maja 2022 r. w sprawie informatycznego systemu transgranicznej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych (system e-CODEX) oraz w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2018/1726, L 150/1, 1.06.2022, EUR-Lex - 32022R0850 - EN - EUR-Lex (europa.eu).

oraz ułatwienie obywatelom i przedsiębiorcom dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Organizacją, która ma być finalnie odpowiedzialna za rozwój i koordynację systemu e-CODEX, jest Agencja Unii Europejskiej ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości (EU-LISA). Do czasu przekazania systemu Agencji EU-LISA, zarządzać nim będzie konsorcjum państw członkowskich i organizacji współfinansowane z programów unijnych. Celem rozporządzenia e-CODEX jest rozwój i koordynacja systemu e-CODEX, aby mógł być uznawany za preferowaną, bezpieczną, zdecentralizowaną oraz interoperacyjną sieć łączności wykorzystywaną przez krajowe systemy informatyczne we wspólnocie europejskiej.

PODSUMOWANIE

W ostatnich latach można zaobserwować gwałtowny wzrost stopnia cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości. Pandemia COVID-19 rozpowszechniła na dużą skalę nowoczesne instrumenty porozumiewania się na odległość, w tym wideokonferencje, i wprowadziła je na stałe do obrotu prawnego. Zgodnie z unijną tablicą wyników wymiaru sprawiedliwości i europejskim semestrem stopień cyfryzacji w sądach cywilnych, w tym sądach polskich, stopniowo się poprawia. Wskazuje się, że sądy państw członkowskich stosują w większości narzędzia cyfrowe. Jednak podkreśla się, że państwa członkowskie powinny kontynuować pracę nad rozwojem cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości. Wysiłki na rzecz cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości są też podejmowane na wielką skalę przez instytucje Unii Europejskiej. W myśl priorytetu „Europa na miarę ery cyfrowej” Komisja Europejska stopniowo realizuje założenia swojego politycznego programu w ramach cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości, przyjmując postępowe inicjatywy ustawodawcze.

Komunikat Komisji w sprawie cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości w Unii Europejskiej prezentuje wachlarz możliwości rozwoju cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości ujętych w formie zestawu narzędzi wspomagających cyfryzację. Na zwiększenie cyfryzacji w sądach powszechnych wpłynie przede wszystkim wsparcie finansowe dla państw członkowskich, przyjmowanie inicjatyw ustawodawczych wprowadzających zasady normujące wykorzystywanie systemów elektronicznych w postępowaniu, środków porozumiewania się na odległość i dowodów elektronicznych, wprowadzanie narzędzi informatycznych takich jak e-CODEX oraz rozwijanie krajowych instrumentów koordynacji i monitorowania.

Rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów jest jednym z najważniejszych narzędzi prawnych sprzyjających zwiększeniu zastosowania dowodów elektronicznych w transgranicznych postępowaniach cywilnych. Zawiera ono wiele mechanizmów, które mogą być wykorzystywane przez podmioty krajowe do szybkiego, skutecznego i efektywnego postępowania dowodowego. Procedu-

ra współpracy między „sądem wzywającym”, przed którym postępowanie zostało lub ma zostać wszczęte, przesyłającym wnioski dowodowe bezpośrednio do właściwego sądu innego państwa członkowskiego zwanego „sądem wezwanym” nawiązuje do fundamentalnych zasad unijnych w aspekcie współpracy i wzajemnego zaufania. Rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów zastępuje istniejące papierowe mechanizmy przekazywania danych zdecentralizowanym systemem teleinformatycznym, składającym się z krajowych aplikacji połączonych bezpieczną i niezawodną infrastrukturą komunikacyjną (e-CODEX)⁵¹.

Takie rozwiązanie doprowadzi do większej efektywności procesowej przez szybszy przekaz wniosków dowodowych. Ujednolicony dla wszystkich państw członkowskich zdecentralizowany interoperacyjny system elektronicznej wymiany informacji zwiększy zaufanie do sądu, co tym samym może doprowadzić do zwiększenia obrotu na rynku międzynarodowym. Rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów przewiduje wiele narzędzi prawnych, służących do ujednolicenia transgranicznego postępowania dowodowego oraz ułatwienia procedur związanych z elektronicznym przekazywaniem dowodów w międzynarodowych postępowaniach cywilnych. Do narzędzi tych należy rozszerzenie definicji sądu oraz powszechne wykorzystywanie w transgranicznym postępowaniu dowodowym formularzy zawartych w rozporządzeniu w formie załączników. Jednak jedną z najbardziej widocznych zmian jest powszechne wykorzystanie środków porozumiewania się na odległość, w tym wideokonferencji. Nadanie prymatu środkom porozumiewania się na odległość w transgranicznym postępowaniu cywilnym jest niewątpliwie ogromnym krokiem ku pełniejszej cyfryzacji postępowania.

Głównym aspektem dążenia do powszechnej cyfryzacji transgranicznych postępowań cywilnych jest stworzenie ujednoliconej platformy służącej do elektronicznej wymiany danych oraz informacji z dziedziny e-sprawiedliwości. Funkcję takiej platformy niewątpliwie pełni system e-CODEX. Utworzenie specjalnej infrastruktury służącej do bezpiecznej i bezpośredniej wymiany dowodów oraz dokumentów spowoduje, że nowe przepisy dotyczące powszechnego wykorzystywania nowoczesnych technologii w postępowaniach transgranicznych zawartych w omawianych rozporządzeniach, takich jak rozporządzenie o przeprowadzaniu dowodów, przejdą ze sfery abstrakcji do praktyki. Operacyjny system e-CODEX wpłynie na znaczne rozpowszechnienie elektronicznej wymiany dowodów i dokumentów w postępowaniach transgranicznych.

Obserwując nasilającą się w ostatnich latach dynamikę postępu cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości, w tym upowszechnienie wykorzystywania dowodów

⁵¹ R. Amato, M. Velicogna, *Cross-Border Document Service Procedures in the EU from the Perspective of Italian Practitioners—The Lessons Learnt and the Process of Digitalisation of the Procedure through e-CODEX* [Procedury transgranicznej obsługi dokumentów w UE z perspektywy włoskich praktyków — wyciągnięte wnioski i proces cyfryzacji procedury przez e-CODEX], „Laws” 11, 2022, nr 6, s. 24.

elektronicznych, można dojść do konkluzji, że to dopiero początek procesu cyfryzacji unijnego postępowania cywilnego. Rozporządzenie e-CODEX wymaga dalszych inicjatyw i rozporządzeń wykonawczych zmierzających do ujednocnienia systemów w konsekwencji ich monitorowania. Wydaje się, że nowoczesne środki porozumiewania się na odległość, w tym wykorzystywanie wideokonferencji, będą coraz częściej stosowane nie tylko w postępowaniach transgranicznych, lecz także krajowych. Omawiane inicjatywy są poważnym krokiem w rozwoju cyfryzacji postępowań. Jednocześnie powinny być kontynuowane prace nad usuwaniem luk w ramach cyfryzacji systemów wymiaru sprawiedliwości. Pozostałe luki prawne w obrębie cyfryzacji powinny zostać również wypełnione w ustawodawstwie i praktykach krajowych.

THE WAY FORWARD FOR THE GENERAL USE OF ELECTRONIC EVIDENCE IN CROSS-BORDER CIVIL PROCEEDINGS IN THE EUROPEAN UNION

Summary

The rapid development of modern communication technologies, the increased use of various means of long-distance communication, such as via videoconference, and direct access to innovative tools contributed to the changes in law and practice of cross-border evidence proceedings. In the recent years, the European Union's institutions intensified their work on digitalisation of civil justice. In light of the Commission's priority "Europe fit for the digital age," various legal and policy initiatives were adopted to increase the use of digital tools in cross-border evidence proceeding. Communication on digitalisation of justice in the European Union provides with a new approach to the digitalisation of justice by proposing a "toolbox" of legal, financial and IT instruments. Taking of evidence and e-CODEX regulations propose new rules to simplify and accelerate cross-border evidence proceedings, offering enhanced use of modern means of long-distance communication and computerized system for e cross-border electronic exchange of data in the area of judicial cooperation. This paper examines the recent EU developments in the field of evidence in cross-border civil proceedings. It presents an evolution of electronic evidence from a theoretical concept into its practical application.

Keywords: digitalisation of evidence proceedings, taking of evidence regulation, e-CODEX, Europe fit for the digital age, videoconference

BIBLIOGRAFIA

Amato R., Velicogna M., *Cross-Border Document Service Procedures in the EU from the Perspective of Italian Practitioners—The Lessons Learnt and the Process of Digitalisation of the Procedure through e-CODEX* [Procedury transgranicznej obsługi dokumentów w UE z perspektywy włoskich praktyków — wyciągnięte wnioski i proces cyfryzacji procedury przez e-CODEX], „Laws” 11, 2022, nr 6, s. 1–28.

- Ontanu E.A., *Normalising the use of electronic evidence: Bringing technology use into a familiar normative path in civil procedure* [Normalizacja wykorzystania dowodów elektronicznych. Wprowadzanie wykorzystania technologii na znaną ścieżkę normatywną w procedurze cywilnej], „Onati Socio-Legal Series” 12, 2022, nr 3.
- Szumańska J., *Krok w kierunku cyfryzacji postępowania cywilnego — reforma transgranicznego przeprowadzania dowodów i doręczenia dokumentów*, [w:] *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2021.